

6. WORKSHOP (NIELEN) PRE VYDAVATEĽOV ČASOPISOV S OTVORENÝM PRÍSTUPOM

Mgr. Matej Harvát, PhD.; matej.harvat@cvtisr.sk; (Centrum vedecko-technických informácií SR)

Centrum vedecko-technických informácií SR zorganizovalo začiatkom apríla už 6. ročník workshopu, ktorý sa zaoberá podmienkami vydávania vedeckých časopisov s otvoreným prístupom. Na programe dňa boli tentoraz prezentácie zamerané na softvérovú platformu pre otvorené časopisy, používanie licencií Creative Commons, umelú inteligenciu vo vedeckom publikovaní, ako aj zabezpečovanie kvality obsahu.

<http://doi.org/10.52036/1335793X.2025.1.79-80>

Podujatia sa v hybridnej forme zúčastnili záujemcovia z rozličných akademických inštitúcií naprieč Slovenskom. Formát workshopu pozostával zo štyroch tematicky odlišných prednášok sprevádzaných diskusiami, pričom každý príspevok pojednával o aktuálnych otázkach spojených s otvoreným prístupom. Cieľom workshopu, ktorý každoročne organizuje Kontaktná kancelária pre open access CVTI SR, je poskytnúť aktuálne informácie a odporúčania týkajúce sa otvoreného publikovania prevažne v open access časopisoch.

Workshop otvoril Lukáš Hleba z Fakulty biotechnológie a potravinárstva SPU v Nitre s prezentáciou nazvanou *Budovanie open access vedeckého časopisu s Open Journal System: Príbeh, výzvy a riešenia*. Docent Hleba okrem výskumu v oblasti biotechnológie pôsobí aj ako šéfredaktor inštitucionálneho open access časopisu *Journal of microbiology, biotechnology and food sciences*. Úspešný vedecký žurnál s medzinárodným dosahom sa radí k takzvaným diamantovým časopisom s otvoreným prístupom, tzn. ide o časopis, ktorý od autorov ani čitateľov nevyžaduje nijakú formu poplatku a celú „prevádzku“ má na starosti akademická komunita bez podielu komerčnej sféry. Navyše ide o časopis, ktorý ako jeden z prvých na Slovensku začal využívať redakčný a publikačný otvorený softvér Open Journal Systems (OJS). Prezentujúci predstavil vývoj časopisu, ktorý vybudovali „odspodu“ v rámci svojej akademickej komunity. So zvýšením popularity časopisu a nárastom počtu príspevkov sa redakcia rozhodla pre nový, efektívnejší prístup v redakčnom procese, ktorý mal zabezpečiť práve systém OJS. Ide o v súčasnosti najrozšírenejší otvorený softvér pre publikovanie časopisov v režime open access. Hleba predstavil vlastné dlhoročné skúsenosti s touto pub-

likačnou platformou, pričom sa podelil o cenné používateľské odporúčania. Ocenil uľahčenie a zefektívnenie redakčných procesov (podávanie príspevkov, pridelovanie posudkov, editorské činnosti) umožnené systémom OJS a zároveň upozornil na niektoré technické výzvy, ktoré inštalácia a správa tohto softvéru prináša. Ako hlavné technické riziko zdôraznil najmä náchylnosť na hackerské útoky a nutnosť vytvárania spoľahlivých záloh.

Nasledujúca prezentácia Gabriely Fišovej sa zamerala na tému *Používanie licencií Creative Commons*. Prednášajúca poskytla užitočný úvod do problematiky licencovania open access výstupov, v ktorom referovala o ukotvení verejných licencií v slovenskom autorskom práve, o licenciách a nástrojoch Creative Commons (a ich zložení). V príspevku zároveň odznelo viacero užitočných tipov a postupov pre redakcie vedeckých časopisov, ktoré používajú (alebo chcú zaviesť) verejné (otvorené) licencie pre autorské diela a výstupy.

K aktuálnym otázkam a problémom okolo umelej inteligencie (AI) nasmeroval pozornosť publika Michal Nemec svojou prezentáciou *AI vo vedeckom publikovaní*. Okrem vysvetlenia základných princípov generatívnej umelej inteligencie a veľkých jazykových modelov sa venoval najmä aspektom (ne)dôveryhodnosti AI. Jedným z východísk Nemcovej prezentácie bolo konštatovanie, že prijatie umelej inteligencie vo vede závisí od jej vnímanej účinnosti a taktiež od jej súladu s etickými a morálnymi hodnotami. Na príklade niekoľkých zaujímavých praktických experimentov so softvérom na báze AI demonštroval, či môže byť napr. program ChatGPT autorom vedeckého obsahu alebo akým spôsobom je možné detegovať umelo generovaný obsah v článkoch.

Na záver zdôraznil, že momentálne nejestvuje žiadny štandardizovaný prístup vydavateľského sektora k využívaniu AI, ale regulácie a prípadné sankciovanie spočíva na pleciach individuálnych vydavateľstiev alebo časopisov. Okrem výhod spojených s nástrojmi a modelmi AI, ktoré najmä zrýchľujú a zefektívňujú tvorivý proces pri písaní článkov, upozornil aj na nástrahy prílišného spoliehania sa na AI, ktoré môže viesť k povrchnosti, banalizácii vedy a v konečnom dôsledku aj k strate individuality v autorstve.

Workshop uzavrela prezentácia Deniely Mertlovej zo spoločnosti Clarivate nazvaná *Vedecká integrita vo Web of Science – ako zabezpečujeme kvalitu obsahu*. V nej boli odprezentované nástroje a služby tejto bibliografickej databázy vyvinuté a implementované s cieľom zabez-

pečiť štandardy kvality a integrity výskumu. Prezentácia sa tak dotýkala problémov okolo etiky publikovania, vedeckej spoľahlivosti časopisov, tovární na články (paper mills), falošných recenzií alebo manipulácií s odkazmi či obrázkami. Všetky príspevky vzbudili odozvu a živú diskusiu, či už od fyzicky prítomných účastníkov, alebo prostredníctvom online otázok. V poradí šiesty ročník workshopu organizovaný CVTI SR opäť ukázal, že otvorené publikovanie a jeho rozmanité aspekty tvoria neoddeliteľnú súčasť dynamicky sa vyvíjajúceho ekosystému vedeckej komunikácie.

Všetky prezentácie aj záznam z podujatia sú dostupné na adrese: <https://otvorenaveda.cvtisr.sk/08-04-2025-6-workshop-nielen-pre-vydavatelov-casopisov-s-otvorenym-pristupom/>.